

УДК 355.4

І.І. Мусієнко, О.Б. Крамаренко

*Інститут підготовки юридичних кадрів для СБ України
Національної юридичної академії України ім. Я. Мудрого, Харків*

ІСТОРИКО-АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД ДОСВІДУ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В АФГАНІСТАНІ

В статті проаналізований досвід бойового застосування підрозділів спеціального призначення в Афганістані та надані рекомендації щодо доцільної тактики таких підрозділів в гірських умовах.

Ключові слова: *підрозділи спеціального призначення, Афганістан.*

Вступ

Зниження імовірності великої війни в Європі дозволяє скоротити національні Збройні сили України до мінімально необхідного рівня. Проте загроза виникнення локальних конфліктів викликає потребу у силах, що володіють достатнім бойовим потенціалом для ефективного вирішення завдань військово-

політичного характеру, що раптово виникають як на своїй території, так і поза її межами.

Найважливішими завданнями щодо забезпечення національної безпеки України є: оборона території країни, її повітряного простору та морських комунікацій; участь у забезпеченні міжнародної безпеки. Значну частину цих завдань можна вирішувати за допомогою сил спеціального призначення.

Метою статті є аналіз світового досвіду дій сил спеціального призначення та історико-аналітичний огляд цього досвіду, трансформація та перенесення його на сучасні умови, здійснення узагальнення тактичних способів та прийомів проведення спеціальних операцій

Основна частина

У відповідності до рішення військово-політичного керівництва держави з метою об'єднання всіх частин і підрозділів спеціального призначення під єдиним командуванням, підвищення рівня оперативності управління і бойового вишколу, технічного оснащення сучасними засобами ведення бойових дій в 2007 році в Збройних Силах (ЗС) України створений новий вид сил – Сили спеціальних операцій (ССпО) та відповідний орган військового управління – Управління спеціальних операцій, на який покладено завдання з підготовки і застосування ССпО ЗС України в мирний і воєнний час. На кінець 2009 року чисельність Сил спеціальних операцій становила близько 2-х тисяч військовослужбовців (1% від загальної чисельності Збройних Сил), що відповідає середньостатистичному значенню частки такого компоненту у збройних силах багатьох держав [1].

Історія воєнних конфліктів свідчить про велике значення у сучасній війні спеціальних операцій. Разом з тим цей аспект у сучасній вітчизняній воєнній науці розвинутий ще недостатньо. Найбільш гострим у теперішній час є відсутність конструктивного опрацювання питань тактики ССпО. Ця тактика як наука та практика підготовки та проведення спеціальних операцій має істотні особливості, які свідчать про велику роль сил спеціального призначення у досягненні воєнно-політичних цілей Держави та її Збройних Сил у можливих збройних конфліктах.

З метою подальшого розвитку цього аспекту воєнної науки є необхідність у ретельному аналізі світового досвіду дій сил спеціального призначення. Історико-аналітичний огляд цього досвіду дозволяє трансформувати та перенести його на сучасні умови, здійснити узагальнення тактичних способів та прийомів проведення спеціальних операцій. Таке узагальнення може бути корисним як для побудови своїх національних сил спеціального призначення, які відповідали б світовому рівню, так і для вирішення питань боротьби із силами спеціальних операцій (незаконними збройними формуваннями).

Важливим елементом тактики сил спеціального призначення (ССП), як показує досвід дій Російської Федерації на Північному Кавказі та Альянсу в Афганістані, є бойове застосування підрозділів ССП при веденні протипартизанської війни у гірських умовах [2, 3]. У статті будуть розглянуті та узагальнені приклади успішного застосування підрозділів ССП у Афганістані.

Переворот у Кабулі [2]. Переворот у Кабулі готувався заздалегідь. 18 листопада 1979 року туди прибув так званий мусульманський батальйон чисе-

льністю у 700 чол., який був сформований із солдат сил спеціального призначення азійського походження, із офіційною метою охорони резиденції диктатора Х.Аміна, що була розташована в палаці Тадж-Бек у південно-західній частині Кабулу. Солдати і офіцери носили афганську військову форму. Підрозділ було розташовано недалеко від палацу.

На початку грудня командування одержало наказ готуватись до захвату урядових установ. Згідно із задумом, спецназівці повинні були захопити генеральний штаб, міністерство внутрішніх справ, радіостанцію, телефонні вузли та деякі інші ключові об'єкти в Кабулі.

Палац повинна захватити спеціальна штурмова група у складі 50 офіцерів підрозділу спеціального призначення зовнішньої розвідки КДБ (групи "Гром" та "Зеніт"). Після захвату палацу та усунення Аміна повинна початись широкомасштабна повітряно-наземна операція по вторгненню на територію Афганістану.

У 19.15 2 БМП під'їхали до воріт палацу. Четверо спецназівців підірвали ворота. Друга група вискочила із БТР й увірвалась у палац. У цей же час на 4-х БМП була доставлена головна частина штурмової групи, яка з ходу включилась у штурм палацу. Бій у палаці був жорстокий. Амін був знайдений і застрелений на місці. Операція тривала 40 хв., як і передбачалось планом. Бойові втрати 4 чол. Крім того, троє були убиті своїми десантниками-парашутистами, які поспіли на допомогу і, не розібравшись у обстановці, відкрили вогонь по палацу. Основні сили батальйону почали операцію у місті через 15 хв. після початку штурму палацу. У 24.00 було взято генеральний штаб та практично всі ключові об'єкти в місті. У цих боях загинуло 12 чол. і 28 поранено.

Таким чином, група чисельністю 700 чол. при втратах $35/700=5\%$ особового складу за 5 годин взяла контроль над Кабулом. Операція по здійсненню перевороту у Кабулі є найбільш успішною серед відомих аналогічних операцій.

Нарощування сил. Батальйон ССП звичайно виділяли у допомогу гарнізонам, дислокованим у тих або інших провінціях. Взагалі, коли у 1979 році 40-а армія входила у Афганістан, у її складі була у наявності тільки одна рота ССП. У 1985 році в ній були вже 4 батальйони ССП, що склали 2 бригади, а до кінця війни – 12 батальйонів, що були об'єднані у 6 бригад [2].

Набуття досвіду. Проте не одразу ССП, не дивлячись на свою професійну виучку, стали високоефективною силою, якої побоювались афганські партизани – спецпідрозділи не знали секретів антипартизанської війни і не були готові до боїв у гірських умовах Афганістану. Прикладом може служити трагедія "асабадського" батальйону [2] під Мараваром, який опинився замкнутим в ущелині переважаючими чисельністю та добре розміщеними афганськими силами. З приблизно 30 солдат, що оборонялись до кінця, врятувались тільки двоє.

У перші роки війни спеціальні підрозділи ССП здійснювали охорону трубопроводів, супроводжували колони з різним вантажем, охороняли штаби та навіть ходили у атаку на ворожі позиції, чого вони не повинні були робити у принципі. Проте приблизно з середини війни діяльність підрозділів ССП вдалось частково спрямувати у розвідувально-диверсійне русло, і результати були суттєвими. СПП, що діяли відносно невеликими формуваннями, стали давати результати, порівняні з тими, що приносили дивізії, проводячи дорогі кровопролитні операції з участю авіації артилерії, бронетанкової техніки. З часом бійці ССП, ознайомившись з тактикою партизан, навчилися уникати їх засад та успішно їх протидіяти використовуючи різноманітні тактичні прийоми.

Склад спецпідрозділів. Як правило, спецпідрозділи діяли групами по 9 чоловік; ротами по 37–40 бійців кожна, поділеними на чотири групи на чолі з командиром; батальйонами (три роти плюс підрозділ підтримки – кулемети, міномети, важкі гранатомети АГС-17) – всього близько 150 чоловік. Висока підготовка дозволяла перемагати навіть переважаючі сили противника. У одному такому випадку група з 16 розвідників, повертаючись з завдання, була оточена 250 партизанами. У групі загинули та одержали поранення 11 чоловік, але вона вирвалася з оточення, не залишивши на полі бою жодного пораненого, при цьому загинули понад 100 афганців.

Наведемо деякі найбільш характерні приклади успішного застосування підрозділів сил спеціального призначення у Афганістані.

Знищення каравану [3]. Проведення засад проти караванів з постачанням для партизан стало приводом називати бійців ССП “мисливцями за караванами”. Наприкінці листопада 1989 року була здійснена типова операція такого роду. Джалалабадський батальйон ССП разом з невеликою групою пуштунів з племені “Моманд” зайняли позиції вздовж сухого русла річки неподалік від кордону з Пакистаном. Чекання тривало близько двох діб. У цей час при нічних холодах не можна було запалювати вогнища, а у денну спеку – рухатись. У результаті розвідники дали сигнал про наближення колони партизан. Розвідники пропустили передові патрулі противника та відкрили вогонь тільки тоді, коли у руслі річки опинився весь караван: сотні тварин, навантажених ракетними снарядами, коробками з боєприпасами і т.ін. Серед мертвих верблюдів та ослів згодом нарахували понад 220 убитих моджахедів. Спеціальний батальйон втрат не поніс.

Маскування. Найбільшу ефективність мали раптові нестандартні дії. На територію, що контролювалась противником, солдати проникали, видаючи себе за цивільних осіб – торговців у традиційній афганській одязі, з бородами та розмальованим волоссям. Оскільки радянські бази та найближчі дороги постійно знаходились під спостереженням, спеціальні підрозділи не могли непомітно виїжджати на операції. Тому всупереч керівним документам вони не здавали

захоплені “Тойоти” та “Симурги”. Приховані усередині “ЗІЛів” та “КрАЗів” ці машини перевозились у вигляді звичайного господарчого конвою. Потім у придатному місці машини виїжджали на дороги, набували ознаки “партизанського каравану” противника та рухались у потрібний район.

Атаки із повітря. Чотири вертольоти – два Ми-8 з штурмовими групами та два Ми-24 у якості підтримки вилітали по 2-3 рази у добу. Іноді вони на 15-20 км заглиблювались всередину Пакистану, а потім повертались у Афганістан [3]. Декілька хвилин прикордонних порушень залишались непоміченими пакистанцями. А за цей час вертольоти атакували афганських партизанів, що відпочивали від бою. У ході однієї з таких операцій кандагарський батальйон захопив ракетний комплекс “Стінгер” вкрай небезпечний для вертольотів та мало відомий тоді радянським фахівцям. Згодом вертольоти та спеціальні підрозділи здійснювали рейди, щоб спровокувати операторів “Стінгерів” та ліквідувати їх.

Тактичний спосіб “лов на приманку”. Прикладом може служити операція асабадського батальйону ССП, що проведена за 25 км від Асабаду на висоті 1915 м над рівнем моря (провінція Кунар) [28]. Вночі рота ССП приховано зайняла позиції на горі, що піднімалась над декількома кишлаками, у яких знаходились сильні угруповання партизан. Атака на них привела б до великих втрат. Замість цього бійці укріпились на вершині, приготували протипіхотні та керовані міни та розмістили крупнокаліберні кулемети. За день до цього вертоліт висадив там дев'ять чоловік. Їх, звичайно, помітили партизани, які рушили у гори, щоб знищити нечисленний пост. Спочатку вони попали на мінні поля, а потім під масований вогонь цілої роти. Справу завершили вертольоти.

Застосування обхідних загонів. Досвід ведення бойових дій у гірській місцевості Афганістану показав доцільність застосування загонів, які діють не в обхід (обхідних загонів). Є досвід практичних дій парашутно-десантної роти у якості обхідного загону. По даним розвідки, у квітні 1985 року у ущелинах Мазліруд зосередилась значна кількість підрозділів озброєної опозиції, загальна чисельність яких досягнула 1200 чоловік. Окрім автоматичної стрілецької зброї, угруповання мало біля 28-40 одиниць ДШК та до 15 ЗУ, не рахуючи мінометів, безвідкатних гармат та реактивних установок. Основне ядро формувань (від 400 до 600 чол.) базувалось у кишлаку Малахайру. Загальна обстановка ускладнювалась і тим, що раніше результати операцій, що проводились у цьому районі, раптовості не мали і, не дивлячись на втрати, були незначними. Головні сили противника, як правило, встигали вийти з ущелини ще до того, як туди входили наші війська. У значному ступеню цьому сприяла добре відпрацьована система спостереження та оповіщення. Більш того, вказаний район був вкрай непристосованим для висадки десантів, а бойова техніка могла вийти в ущелину тільки по одній дорозі – через Мазлі-шахр,

Заган та Малахайру. Тому командування при плануванні чергової операції вирішило добитись виконання задачі таким чином.

Операцію по знищенню угруповання противника планувалось здійснити протягом 10 та 11 квітня шляхом просування бронегрупи по ущелині назустріч підрозділам, що повинні були десантуватись у її західній частині.

На шиківанні офіцерів було оголошено, що 9 квітня у 13.30 бронегрупа головних сил висувається з пункту постійної дислокації по дорозі на південь з завданням до 18.00 зосередитись у місті Мазлишахр. Парашутно-десантній роті майора В. Селіванова було наказано забезпечувати вихід та рух колони по маршруту. Далі, після проходження техніки, підрозділ повинен був повернутись у гарнізон для несення караульної служби.

Проте після півдня 7 квітня старшим начальником без сторонніх свідків командиру роти було поставлено абсолютно інше завдання. Його зміст зводився до наступного: 8 квітня у 16.00 рота у якості обхідного загону, не привертаючи уваги, повинна приховано висунутись у район кишлаку Хакфахай та протягом світлого часу дня шляхом спостереження провести рекогносцировку маршруту руху до перевалу Афедшох. З наступом темряви залишити бойові машини край дороги, подолати перевал, увійти в ущелину Мазлируд та до ранку зайняти позицію на горі Хадузан. На світанку 9 квітня бути у готовності корегувати вогонь нашої артилерії, наводити авіацію, якомога вносити паніку у розташування заколотників та не допустити їх виходу з-під удару головних сил. При постановці завдання особлива увага зверталась на приховане висунання та самостійні дії за неможливістю надання загону підтримки на випадок його виявлення.

До 18.00 8 квітня підрозділ зосередився у вказаному районі. Незабаром спостерігачі установили, що по стежці, що веде до перевалу Афедшах, періодично проходять групи озброєних людей. На самому ж перевалі знаходиться сторожовий пост противника у складі восьми чоловік. Обстановка у цілому була спокійною. Все говорило про те, що противник не чекав наших військ. З наступом темряви, перевіривши наявність зв'язку з бойовими машинами та з вищим штабом, рота почала рух. Перевал минули у 22.00, обминувши сторожовий пост з південного боку та не зачіпаючи його, оскільки у нічний час такі пости були пов'язані між собою складною системою сигналів. Виключивши хоча б одну ланку, можна було виявити себе.

О півночі 8 квітня рота помилково увійшла у кишлак Гусхак – командир підрозділу допустив помилку, яка могла звести нанівець всі попередні заходи по забезпеченню скритності. Не дивлячись на достатню кількість засобів нічного бачення, вхід у кишлак було виявлено дуже пізно, рота ледь було не нашттовхнулась на парний патруль противника. На вихід з кишлаку було з міркувань обережності ви-

трачено біля двох годин. До трьох годин ночі рота зосередилась у підніжжя гори Хадузан. Перший взвод одержав наказ підняти на вершину. Вже через годину командир взводу доповів про те, що підрозділ зайняв позицію на вершині. Розташувавши два других взводи у засаді безпосередньо над кишлаком, так щоб вони могли вести по ньому ефективний вогонь, командир роти піднявся слідом за першим взводом. Основний пункт спостереження було обладнано на висоті 2705,0 таким чином, що з півночі його прикривав перший взвод, а з південної сторони – два взводи, що знаходились біля підніжжя гори Хадузан. Таке розташування позицій дозволило перекрити стежки з східної та частково з західної сторони, а також блокувати противника, що розташувався у кишлаку Гусхак. У п'ять годин ранку рота була готова до виконання поставленої задачі. Таким чином, парашутна десантна рота, приховано пройшовши 12 км по території, що контролювалась противником, вийшла у тил його великого угруповання та зайняла пануючу висоту. Прихований вихід підрозділу позитивно сказався на результатах подальших бойових дій та суттєво знизив втрати.

Вранці 9 квітня група головних сил непомітно минула Мазлишахр та почала втягуватись у ущелину. Одразу ж по схилам гір з півдня на північ та далі на захід пішов сигнал (три одиноких постріли), що попереджував про появу наших військ. Через 15-20 хвилин після сигналу з кишлаку Гусхак у напрямку гори, що була зайнята обхідним загonom почала висуватись група противника чисельністю до 100–120 чоловік. Як тільки вона наблизилась до позицій другого та третього взводів, десантники відкрили по ним кинджальний вогонь. Він був для них настільки несподіваним, що, з великими втратами та без опору “душмани” у паніці кинулись назад у кишлак. По відношенню до противника позиції загону були розташовані з боку сонця, і це істотно ускладнювало їх виявлення. Через п'ять хвилин противник знову учинив спробу пересування по ущелині у північно-східному напрямку, але був накритий вогнем артилерії, що була викликана по радіо. Ще через півгодини противник зробив спробу обійти роту з півночі по південному схилу висоти 2946,6, але попали під вогонь першого взводу. Більше спроб обійти позиції підрозділу не було. З 14.00 до 15.00 у західній частині ущелини висадились два тактичних повітряних десанти. Головні сили до цього часу вже вийшли до кишлаку Гусхак. Таким чином рота закінчила виконання бойовий задачі.

Наведений приклад свідчить про наступне:

1) розглянута ситуація є достатньо типовою не тільки для гористої місцевості. Наприклад, при блокуванні селища з метою знищення загону противника, що розташований в ньому досягти непомітності дій практично неможливо. У цьому випадку противник також може висковзнути із кільця блокади. Тому застосування обхідних загонів потрібно вважати загальним тактичним прийомом [4];

2) при веденні бойових дій у умовах, що подібні умовам Афганістану, необхідно планувати виділення такого елемента бойового порядку, як обхідний загін. Він здатний, не втручаючись у бойові дії з дрібними підрозділами та постами охорони, приховано виходити у фланг та тил противнику, забороняти його відхід, раптовими ударами наносити йому ураження та сприяти успішному виконанню бойових завдань головними силами. Досвід проведених операцій показав, що найбільш вдалим були дії обхідних загонів у складі роти. Загін повинен формуватися із відмінно підготовлених підрозділів з особовим складом, що добре навчений діям такого характеру;

3) специфіка умов гірської місцевості не дозволяє дрібним підрозділам при зверненні переходів по складнодоступній місцевості брати з собою важке озброєння. Між тим необхідно мати в наявності достатню кількість вогневих засобів, що дозволяють вести ефективний вогонь на різні дальності. Тому, окрім автоматів та снайперських гвинтівок, потрібно мати на роту один АГС-17 та станковий кулемет. У кожному відділенні повинен бути не менше як один підствольний гранатомет до АКМ. Боекомплект для стрілецької зброї повинен складати 600–700 набоїв на автомат та 1200 на кулемет. Спеціальне спорядження повинне включати прилади нічного бачення, освітлювальні патрони. Найбільш доцільна екіпіровка бойового розвідника складає 10 магазинів до автомата, дві гранати Ф-1 На кожний підствольний гранатомет ГП-25 – по 15 боєприпасів;

4) успіх дій обхідних загонів у горах здебільшого буде залежати від всебічно продуманого взаємодії з силами та засобами старшого начальника. Насамперед це стосується підтримки вогнем артилерії та авіації, а також узгодження дій з головними силами, як при їх висуванні до району виконання бойового завдання, так і у ході бою, що в свою чергу неможливо здійснити без надійної організації зв'язку. Як показує досвід, гарантувати її наявність можна або шляхом розгортання пунктів ретрансляції, або за рахунок використання обладнаного відповідною апаратурою літака;

5) до офіцерів підрозділів, що призначаються у обхідний загін, пред'являються особливі вимоги. Адже їм прийдеться самостійно вирішувати задачі у

відриві від головних сил на незнайомій, місцевості, що контролюється противником. Це вимагає не тільки детального планування та ретельного відпрацювання всіх питань на підготовчому етапі, але й високого рівня особистої виучки. Зокрема, командирам вкрай необхідно мати тверді навички роботи з картою, швидкого виявлення цілей у горах, визначати вихідні дані для їх поразки, чітко управляти вогнем підлеглих, вміло використовувати всі можливості для прихованих та раптових дій [5].

Висновки

Загальна оцінка ефективності дій підрозділів ССП. Дії підрозділів ССП були успішними майже завжди. Моджахеди побоювалися їх більше, ніж більш потужних, але малорухомих підрозділів з важким озброєнням, більше, ніж вертольотів та літаків. Це підтверджується сумами винагород, що пропонувались партизанським командиром Хекматіаром за голови офіцерів з загонів спецпризначення: за капітана С. Бреславського – 1 млн афгані, за майора В.Быкова – 2 млн (проте обидва після багатьох операцій, проведених з їх участю, вернулись живими у СРСР) [2].

Список літератури

1. Біла книга – 2008: оборонна політика України. – К.: МО України, 2009. – 100 с.
2. Дон Миллер. Коммандос. Формирование, подготовка, выдающиеся операции спецподразделений / Дон Миллер. – Минск: Харвест, 1997. – 453 с.
3. Твердохлебов Е. Охрана на дорогах / Е. Твердохлебов // Военный вестник. – 1990. – №6.
4. Мусієнко І.І. Організація та проведення засад у гірській місцевості / І.І. Мусієнко, С.С. Кучерина // Труды академії. – К.: Національна академія оборони України, 1999. – Вип. 15. – С. 133-136.
5. Мусієнко І.І. Методика визначення оптимального маршруту скритого проходження спеціального підрозділу в позиційний район виконання спеціальної операції / І.І. Мусієнко, І.О. Кириченко, І.А. Пегахін // Труды академії. – К.: Національна академія оборони України, 1999. – Вип. 20. – С. 104-111.

Надійшла до редколегії 8.04.2010

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ИСТОРИКО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ОПЫТА БОЕВОГО ПРИМЕНЕНИЯ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ СПЕЦИАЛЬНОГО НАЗНАЧЕНИЯ В АФГАНИСТАНЕ

І.І. Мусієнко, О.Б. Крамаренко

В статье проанализирован опыт боевого применения подразделений специального назначения в Афганистане и предоставленные рекомендации относительно целесообразной тактики таких подразделов в горных условиях.

Ключевые слова: подразделения специального назначения, Афганистан.

HISTORICO-ANALYTICAL REVIEW OF EXPERIENCE OF BATTLE APPLICATION OF SUBDIVISIONS OF THE SPECIAL SETTING IS IN AFGHANISTAN

I.I. Musienko, A.B. Kramarenko

In the article experience of battle application of subdivisions of the special setting in Afghanistan and given recommendations is analysed in relation to expedient tactic of such subsections in mountain terms.

Keywords: subdivisions of the special setting, Afghanistan.